

A jövő múltja – Neumanntól az internetig

(Interjú Álló Gézával – kézirat, Budapest, 2013.02.28.)

A Neumann János Számítógép-tudományi Társaság kiadásában a napokban jelent meg az informatikatörténeti kiállításához háttéranyagul szolgáló kötet. A két szerző – Álló Géza és Képes Gábor – közül ezúttal Álló Gézával készítettünk interjút.

Hogyan jött létre a könyv?

Az impozáns mennyiségű nyersanyagot Képes Gábor gyűjtötte össze hatalmas kazalba, ami abban az állapotában kiadhatatlan volt. Mindenekelőtt ki kellett találnom a mű tartalomjegyzékét, majd ehhez csoportosítani és időrendbe szedni az anyagot, aztán megszüntetni az átfedéseket, illetve kiegészíteni a „lyukakat”, főleg számítástechnikai szemmel. A 0. változatot egyeztettem Gáborral, aki ezek után javasolta, hogy ne lektorként, hanem társszerzőként szerepeljek. A következőkben 20 változat készült, rengeteg kisebb-nagyobb kiegészítéssel, törléssel és szövegmódosítással, ezekben Gábor csak érintőlegesen vett részt, viszont István rendszeresen hozzászólt és Győzőnek is voltak érdemi észrevételei, de a korrektúra oroszlánrészét Bálint végezte a tőle megszokott kíméletlen precizitással; talán nem vagyok nagyképű, ha azt mondom, hogy az elért színvonal kettőnk munkájának eredménye. (Körülbelül 280-300 órát fordítottam rá, pluszban megírtam a Kalmár és a Neumann életrajzot, valamint kijavítottam, illetve átfogalmaztam a tablók nyelvtani és fogalmazási hibáktól hemzsegő szövegét – eltettem az eredetét!). Az utolsó, 3.31 változat ijesztően rossz angol fordítására még felhívtam István figyelmét – a javítást Bálint és Gyarmati Péter végezte –, de a további munkákban már nem vettem részt, a nyomdai ügyeket egyedül István intézte.

Szegedi iskola, az Informatikatörténeti Kiállításnak Szeged ad otthont. Miért vált Szeged kitüntetett jelentőségű várossá a magyar informatikában?

Gondolom Kalmár László személyén keresztül – lásd rövid életrajzát a könyvben és a Kalmár szobát a kiállításon. Nálunk elsőként ismerte fel számítógépek (akkor még logikai, illetve számológépek) gazdasági jelentőségét, mondhatni 10 körömmel kaparta ki a szűkös lehetőségeket a gyakorlati munkához, és tulajdonképpen ő indította el a felsőfokú számítástechnikai képzést hazánkban – jóllehet az ELTE-n akkor már oktattak számítástechnikai tárgyat. (A „Szegedi iskolával” kapcsolatban lásd könyvünket, illetve Sántán-Tóth Edit könyvét a számítástechnika felsőfokú oktatásának kezdeteiről.) Szerencsés egybeesés volt, hogy Muszka Dani Szegeden végzett, és megépítette a nagy reklámértékű Katicabogarat, bár ennek csak áttételesen volt jelentősége a későbbi számítástechnika kultúra kibontakozásában, érve ezen mind a hardver-, mind a szoftverfejlesztésben elért hazai eredményeket.

Végül is Szeged azért „nyert”, mert a történeti gyűjtemény – majd 20 évi mellőzés és hosszas tologatások után (lásd a függelékét) – ott kötött ki, és akadt egy lelkes csapat (Győző, Dani és NagyKároly), amelyik –gondolom némi egyetemi segítséggel – meg tudta „fűzni” a korabeli városvezetést, hogy szerezzék meg a kiállítás anyagi forrásait.

Milyen jellegzetesen magyar fejlődési trendeket emelne ki a hazai informatika történetében? Miért alakulhattak ki ezek a jellegzetességek, mennyire tekinthetők pozitívnak, illetve negatívnak?

Bár az M3 építőinek is kijár az úttörőket megillető tisztelet, a gépnek legfeljebb a szegedi oktatásban volt némi szerepe, a hazai fejlődést illetően jelentőségét messze túldimenzionálták (Győző még a teljes névsort is bevette volna könyvünkbe, a főigazgatótól a takarítónőig).

Az első jelentős lökést a két Elliott-gép beérkezése jelentette, mert ráébresztette az ipari intézmények vezetőit – ők aztán a politikai vezetőket is – a számítógépek fontosságára.

Ennek ellenére a langyos víz csak az ESzR-projekt beindulása után (1970-es évek) kezdett melegedni, amikor 3 központi intézmény is (az Akadémia-támogatta KFKI, majd SzTAKI, illetve az OMFB emlőin nevelkedő SzKI) ráért a lehetőségekre. Jó magyar szokás szerint azonban nem dolgoztak ki közös programot, hanem mindegyik magénak akarta megszerezni az elsőséget.

A KFKI egyszerűen meglopta a DEC PDP-8 gépét, áttervezte a rendelkezésére álló elemkészletre, majd TPA 1001, későbbi mikroprocesszoros változatát TPA 70 néven jelentős erkölcsi és anyagi sikerrel vitte az itthoni és a KGST piacra, úgy hogy (talán titkos háttér megállapodás alapján?) együtt árulta az eredeti DEC-es programokkal.

Az SzKI sem hagyta magát: megkoppintotta az R10-nek szánt IBM 360/40 gépet és a meglehetősen drabálisnak sikerült alkotást 40 MFt-ért (akkoriban egy kétszobás, összkomfortos OTP öröklakás bruttó áráért) vesztegette volna, de valahogyan nem kapkodtak utána. De nem adták fel, kifejlesztették a Proper PC-családot, ám sajnos, nem tudtak átütő sikert elérni, megfelelő alkatrész-bázis és háttértárak (winchester) nélkül a nyugati piacokon, itthon meg irreálisan magas ára miatt (3-400 eFt); a '80-as évtized végére pedig az IBM PC verhetetlenné vált.

Legbőlcsebben a SzTAKI gondolkodott, negyedik R10 helyett egy világszínvonalú grafikus képernyős munkaállomást fejlesztettek ki, de a sorozatgyártáshoz szükséges alkatrész-bázis (első sorba display) hiányában az eszköz nem tudott piacképesé válni.

A három veszekedő közül végül is a VideoTon került ki győztesen – igaz elég nemtelen politikai döntés révén –, és R11 gépeivel meghódította a KGST (főleg a SZU) piacot. (Kiskapusi László(?) EMG vezér(?)igazgató ugyanis elpuskázta a lehetőséget, hogy a Klasmányi-csapat által kifejlesztett (architektúráját tekintve világszínvonalú, bár még nem IC-s) EMG 830 legyen a magyar R-gép.) Ugyanebben az időben a szűk látókörű (ostoba? féltékeny?) BRG vezetés ellehetetlenítette Jánosi Marcell világra szóló találmányát, a 3,5"-os tokozott kis floppyt, amelyet aztán – kis módosítással – a Sony vitt világsikerre és kaszált vele dollármilliárdokat.

Az 1970-80-as években futott fel világszínvonalra a magyar szoftverfejlesztés is, a magyar programozóknak ugyanis mindig kissé korszerűtlenebb hardver eszközökön és komoly rendszerfejlesztési támogatás nélkül kellett megoldaniuk feladataikat. Így gépismeret, ötletek és programozási trükkök tekintetében könnyedén lepipálták elkényelmesedett nyugati kollégáikat: akkoriban nagy számítástechnikai világcégek (IBM, Siemens, Honeywell) alkalmaztak magyarokat programrendszerük kifejlesztésére.

A könyvben bemutatott számítógépek közül melyek és miért a személyes „kedvencei”?

Az első hardver-szerelmem az Elliott 803B volt, amelynek működését bitszinten ismertem, így kezes bárányként szolgált nekem; többek között kidolgoztam rá egy rajzológépes programnyelvet, az akkoriban ott működő Graphomat rajzológép vezérlésére.

Új élmény volt még, hogy a Siemens 4114/45 géphez csatlakozó terminálon keresztül látszólag rendelkezésemre állt az egész nagygép; persze az örömet nem volt ürm nélkül. Ha ugyanis mind a 40 terminálon dolgoztak, a korlátozott központi erőforráskészlet miatt az átlagosan 3-5 s válaszidő fel tudott nőni 5-10 percekre is, különösen azután, hogy egy kollégánk zseniális sakkprogramot dolgozott ki, amelyet az operátorok – a tilalom ellenére – néha csúcsidőben is elindítottak.

Különben az utóbbi 30 évben inkább a programnyelvek lettek a kedvenceim, semmint a gépek; az első szoftver-szerelmem a C-nyelv volt, a második a Java lett, s ez mais tart.